

ODBOJOVÁ ORGANIZACE OBRANA NÁRODA VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH V LETECH 1939–1940

Tomáš RICHTER

Okupace českých zemí a české hnutí odporu v letech druhé světové války je tématem, které stále vyvolává pozornost historiků. Pokusím se představit činnost jedné z neznámějších organizací českého domácího odboje v době nacistické okupace, kterou byla Obrana národa (dále jen ON, někdy je v pramenech též nazývána jako *Národní odboj*) v oblasti východních Čech.¹⁾ Tento příspěvek se zaměřuje na poměrně krátké období od počátků německé okupace v březnu 1939 až do února 1940, kdy byla zásahem nacistických represivních složek tato organizace zdecimována. Geograficky je práce vymezena územím tehdejších německých správních obvodů – oberlandrátů²⁾ se sídly v Pardubicích a v Hradci Králové.

ON jakožto odbojová skupina vybudovaná především důstojníky a vojáky bývalé československé armády vynikala přísnou disciplinovaností a důmyslnou hierarchizací. Centrum organizace vzniklo na počátku okupace v hlavním městě protektorátu Praze³⁾ a díky iniciativě pražského vedení pak v sídelních městech jednotlivých oberlandrátů vznikala tzv. krajská vojenská velitelství (dále KVV), která se dále členila na další menší celky na úrovni okresů (okresní vojenská velitelství – OVV) a měst.

V Pardubicích bylo vytvořeno jedno krajské velitelství, jež mělo podle původních představ spravovat velký územní celek zahrnující nejen Pardubicko, ale i Královéhradecko, Kolínsko,⁴⁾ Jičínsko, Chotěbořsko

1) Této problematice jsem se věnoval již ve své diplomové práci: RICHTER, Tomáš: *Činnost Obrany národa ve východních Čechách v době nacistické okupace*, Pardubice 2010 (rkp. diplomové práce na FF Univerzity Pardubice).

2) Oberlandráty (obvody zemského vrchního rady) byly územní celky nacistické okupační správy odpovídající velikostí zhruba dnešním krajům.

3) GEBHART, Jan – KOUTEK, Jaroslav – KUKLÍK, Jan: *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s. 86.

4) Zde bylo vybudováno KVV pod velením plk. Josefa Buršíka, odsouzeného Němci k trestu smrti v r. 1942. Viz VERNER, Břetislav: *Vzpomínky*

a další oblasti. Od počátku bylo budování organizace v Pardubicích spojeno s osobou plukovníka Josefa Tacla, před okupační velitele 8. dragounského pluku ve městě. Během jarních a letních měsíců r. 1939 došlo k vymezení působnosti Taclovy organizace a dá se říci, že pod jeho velení spadala oblast Pardubicka, vyznačená okresy Pardubice-město, Vysoké Mýto s městy Litomyšl a Polička a Chrudim s městy Seč, Heřmanův Městec a Nasavrky. Z dalších výše zmíněných oblastí mělo KVV v Pardubicích až do února 1940 velice blízké a pravidelné styky s organizací ON v Hradci Králové, která měla sice být formálně podřízena pardubickému KVV, ale jednalo se spíše o vztahy mezi dvěma rovnocennými partnery – Taclovou skupinou a krajským velitelstvím v Hradci pod velením plukovníka Petra Nováka.

Pardubicko bylo v ranních hodinách 15. března 1939 obsazeno nacistickými vojsky a do regionu velice záhy přišli i příslušníci složek nacistického perzekučního aparátu. Spolu s prvními německými oddíly přijela i auta s příslušníky gestapa, kteří v Pardubicích vybudovali venkovskou služebnu (Aussendienststelle). Právě gestapo sehrálo při pozdější konfrontaci s vytvářejícím se odbojem klíčovou roli. Prvním velitelem pardubického gestapa byl dr. Constantin Canaris. V průběhu letních měsíců pak došlo k rozdělení gestapa na dvě části: část pod vedením Gerharda Clagese zůstala v Pardubicích, další část pod vedením Alberta Hardtkeho vytvořila další venkovskou služebnu se sídlem v Hradci Králové.⁵⁾

Současně s příchodem okupačních sil na naše území se začala utvářet rezistence proti novému režimu. Jak již bylo zmíněno, nejvyšším představitelem ON na Pardubicku byl již zmíněný plk. J. Tacl. Aktivní činnost ovšem rozvíjeli i další členové jeho štábu, který si záhy vytvořil. Na základě pozdějších výpovědí Tacla a dalších členů ON na Pardubicku⁶⁾ víme, že se Tacl opíral především o další bývalé důstojníky československé armády, kteří před okupační sloužili v Pardubicích. Skupina jeho nejbližších spolupracovníků byla poměrně malá – jednalo se především o štábní kapitány Františka Příbyla a Zdeňka Tvrze, kteří se vystřídali na pozici zpravodajského důstojníka, špkt. Karla Zadinu jakožto materiálního důstojníka

na práci v kolínských organizacích Obrany národa, in: Zdeněk Jelínek (ed.): *Vzpomínky na okupaci*, díl I, Kolín 1986, s. 156–157.

5) BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena: *Lidé z Obrany národa a spolupracovníci časopisu V boj ve východních Čechách*, Zámorsk 2006, s. 8.

6) Jedná se o obžalovací spisy uložené v Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS). Konkrétně ABS, Praha, fond Německé soudy v Říši, sign. 141-241-1, obžalovací spis Taclova štábu; tamtéž, sign. 141-241-2, spis špkt. F. Příbyla; tamtéž, sign. 141-241-9, spis špkt. Z. Tvrze.

KVV, mjr. Josefa Totuška vybraného původně jako velitele pardubického okresu a por. Antona Pulpána, činného ve skupině tzv. cukrářů, o kterých bude řeč dále. S výjimkou Pulpána, kterému se podařilo vyhnout zatčení na počátku února 1940 a později se podílel na znovuoživení odbojové činnosti v kraji, všichni výše zmínění důstojníci sdíleli tragický Taclův osud a v roce 1941 spolu s ním stanuli před německým Lidovým soudním dvorem (Volksgeschichtshof) v Berlíně.⁷⁾

Taclovým zástupcem, zastávajícím funkci štábního a taktě zpravodajského důstojníka, byl po krátkou dobu od května do září 1939 škpt. F. Příbyl. Ten sloužil pod Taclovým velením v 8. dragounském pluku v Pardubicích už od roku 1937. Oba dva zůstali v kontaktu i po okupaci, kdy okupační orgány rozhodly o rozpuštění armády zaniklé Česko-Slovenské republiky, a Tacl tehdy Příbyla zasvětil do činnosti odbojové skupiny. Příbylovo krátké působení v organizaci skončilo v září 1939, kdy přijal místo majora u městské policie v Pardubicích a činnost v odboji ukončil.⁸⁾ Příbyl o ukončení působení ve skupině ovažoval již delší dobu, a proto si za sebe našel náhradu na pozici zpravodajského důstojníka a šéfa Taclova štábu v osobě svého přítele, škpt. Z. Tvrze, kterého do práce v ON zasvětil. Ani poměrně krátké působení v organizaci však škpt. Příbyla nezachránilo před tím, že byl při zásahu gestapa mezi prvními zatčenými, a – podle pečlivých záznamů jeho vyšetřovatelů – také nejintenzivněji vyslýchanými odbojáři.⁹⁾ Příbylovi evidentně přitížily neustálé změny jeho výpovědí, při kterých se snažil snižovat své působení v organizaci na roli pouhého kurýra, který vozil plk. Tacla při jeho služebních cestách po východních Čechách.¹⁰⁾

Je třeba zmínit, že v případě studia odbojové činnosti členů ON, jakož i dalších odbojových skupin, je třeba brát v potaz faktor pudu sebezáchovy všech vyslýchaných, který byl naprosto přirozený vzhledem k jejich situaci. Obžalovaní byli pochopitelně vystaveni obrovskému tlaku, psychickému i fyzickému týrání ze strany důsledných nacistických vyšetřovatelů, a především si byli samozřejmě vědomi, jakou závažnost gestapo připisuje jejich proviněním a jaké tresty z nich plynou. Archivní prameny v podobě dále citovaných výslechových protokolů gestapa jsou velice cenným zdrojem informací pro studium dané problematiky, ale je třeba s nimi zacházet velice opatrně a s náležitým kritickým odstupem. Pokud

7) Tamtéž, sign. 141-241-1, obžalovací spis Taclova štábu.

8) Tamtéž, sign. 141-241-2, obžalovací spis F. Příbyla.

9) Tamtéž.

10) Tamtéž.

procházíme spisy,¹¹⁾ zjišťujeme, že s postupujícím vyšetřováním obžalovaní přiznávali další a další informace o činnosti odbojové organizace, o svém vlastním zapojení v ní, jména svých kolegů, jejich napojení na další odbojové skupiny apod. Obžalovaní se proto při prvních výsleších snažili bagatelizovat své působení v odboji, aby co nejméně ohrozili životy a svou vlastní bezpečnost, svých blízkých, jakož i dalších členů skupiny. Podle poválečné výpovědi gen. Petra Nováka¹²⁾ vycházela struktura práce ON z předpokladů, že a) každý člen je nahraditelný, b) riziko selhání lidského faktoru je příliš vysoké, a tudíž konkrétní jedinec měl disponovat (v zájmu bezpečnosti své vlastní a především skupiny jako celku) co nejmenším množstvím konkrétních informací a vazeb na další jedince, c) obvinění z odbojové činnosti bylo samo o sobě pro obžalovaného i pro organizaci nebezpečné, ale naprosto fatální bylo prokázání držby zbraní, připravených pro použití při případném protinacistickém povstání v protektorátu. Zatčení měli podle instrukcí svých nadřízených co nejvíce zapírat své zásluhy při shromažďování zbraní. ON navíc preferovala individuální úschovu zbraní před úschovou kolektivní; lovecké pušky a další zbraně měly být uschovány na tajných místech jejich majiteli a o jejich lokalizaci mělo být zpraveno co nejméně dalších lidí.

Tímto krátkým odbočením jsem se pokusil nastínit, v jakých konturách probíhaly pozdější výslechy zatčených odbojářů a jakým způsobem organizace své členy na zatčení a výslechy připravovala. Samozřejmě, s odstupem sedmi dekad se nejsme ani částečně schopni vcítit do kůže vyslychaných, uvážíme-li, jak proslulé bylo gestapo svou tvrdostí, precizností a neústupností při výsleších. Přesto se při procházení rozsáhlých výslechových materiálů neubráníme častým sympatiím a obdivu nad statečností a odvahou konkrétních jedinců. Vraťme se nyní do KVV Pardubic, kde nelze nezmínit zásluhy – i podle gestapa – nejaktivnějšího z odbojářů, škpt. Z. Tvrze.¹³⁾ Tvrz byl Příbylovým přítelem z doby před okupací a ten si jej vyhlédl jako svého nástupce pro plnění úkolů zpravodajského důstojníka a Taclovy „pravé ruky“. Tvrzova odbojová činnost a především navázání rozsáhlé sítě kontaktů vedoucích až k pražskému vedení ON jsou skutečně obdivuhodné. Tvrz, ač byl po odchodu do civilní služby zaměstnán jako

11) Viz např. tamtéž, sign. 141-241-1, obžalovací spis Taclova štábu; tamtéž, sign. 141-241-2, spis škpt. F. Příbyla; tamtéž, sign. 141-241-9, spis škpt. Z. Tvrze.

12) Moravské zemské muzeum (dále jen MZM), Brno, sign. S10806, koncept přednášky P. Nováka.

13) ABS, Praha, Německé soudy v Říši, sign. 141-241-9, spis škpt. Z. Tvrze.

komisař pro zemědělské otázky na Okresním úřadu v Pardubicích, totiž velice často cestoval do Prahy, kde se v daném období zúčastnil schůzek zástupců krajských organizací s majorem Hynkem Němcem, hlavním zpravodajským důstojníkem Zemského vojenského velitelství (ZVV). Němec plnil funkci jakéhosi styčného důstojníka mezi pražským centrem a zpravodajci jednotlivých krajů. Informoval je o situaci v protektorátu, zprávách ze zahraničí, dával jim konkrétní úkoly a připravoval je na vystoupení odboje proti nacistické moci.¹⁴⁾ Konkrétní pokyny pražského centra vůči krajským velitelstvím byly dávány zpravodajským důstojníkům ve formě tzv. D-rozkazů.

Velice negativně bylo nacistickými represivními orgány nahlíženo na D-rozkaz z 6. října 1939 – tzv. mobilizační rozkaz. Ten nabádal jednotlivé krajské buňky ON k cílené přípravě vojenského převratu. Podle Tvrzových¹⁵⁾ i Taclových¹⁶⁾ výpovědí byl příčinou neshod KVV v Pardubicích, vedeném Tacllem, s pražským ústředím. Tento mobilizační rozkaz počítal s provedením mobilizace dvojím způsobem, a to prostřednictvím mobilizační vyhlášky a také za pomoci rozhlasu, který měl být odbojáři zajištěn již 14 dní před samotnou operací, kdy měla být mobilizace vyhlášena prostřednictvím zvláštního hesla. V prvních dnech mobilizace měly narukovat tři ročníky, a to nejmladší mužstvo a důstojníci od r. 1910. Mobilizovaní se měli hlásit nikoliv u sídel bývalých pluků, ale u okresních úřadů. Současně byl kladen důraz na zajištění dostatku nákladních vozidel, koňských spřežení a zbraní. Mobilizovaní vojáci a důstojníci měli také zajistit německé protektorátní úřady. Pražské vedení požadovalo po krajských pobočkách, aby si vybraly patřičného mobilizačního důstojníka či mobilizační důstojníky, kteří by dohlíželi nad zdárným průběhem mobilizace. Plk. Tacl dle výpovědí svých vlastních¹⁷⁾ i špkt. Tvrze na to reagoval velmi podrážděně¹⁸⁾ a odmítal se rozkazem řídit. KVV v Pardubicích proto také (na rozdíl od Hradce Králové, kde si plk. Novák vybral dokonce 3 mobilizační důstojníky¹⁹⁾) ani do zatýkání v únoru 1940 nevybralo vhodné adepty na funkci mobilizačního důstojníka.

Nejen na příkladu mobilizačního příkazu lze demonstrovat rozdílné přístupy pardubického KVV a pražského centra k vedení odbojové činnosti.

14) Tamtéž.

15) Tamtéž.

16) Tamtéž, sign. 141-241-11, spis plk. J. Tacla.

17) Tamtéž.

18) Tamtéž, sign. 141-241-9, spis špkt. Z. Tvrze.

19) MZM, Brno, sign. S10806, koncept přednášky P. Nováka.

Mjr. Němec si v říjnu 1939 stěžoval na liknavý a zdrženlivý přístup pardubické ON.²⁰⁾ Tacl i Tvrz skutečně zastávali opatrnější přístup k odbojové činnosti, zatímco Němec naléhal, aby se Taclova skupina pouštěla do intenzivnější činnosti zpravodajské, podílela se více na shromažďování zbraní a důležitého materiálu a nebála se sabotáží. Zajímavé také je, pokud se z pramenů pokusíme vyčíst vztah obou vedoucích mužů pardubické organizace a rozdělení jejich rolí. Oba dva, Tacl i Tvrz, jakoby shodně bagatelizovali podíl svého velitele na odbojové činnosti a zdůrazňovali jeho (od podzimu 1939) opadající zájem o organizaci. Tacl ve výpovědích opakovaně uvádí,²¹⁾ že poté, co se přes Tvrze dozvěděl o plánech pražského vedení na zintenzivnění odbojové aktivity, vyjádřil jasně svůj nesouhlas a postupně rezignoval na další činnost. Poté, co jej Tvrz informoval, že se pražská centrála ON v souvislosti s prosincovým zatýkáním v Praze a Brně rozhodla nařídít krajským velitelstvím zastavení odbojových akcí, vyjádřil plukovník nad tímto stavem uspokojení a dokonce prohlásil, že představitelé pražského velení „konečně dostali rozum“.²²⁾ Nelze si nevšimnout i Taclova přehazování odpovědnosti na bedra jeho kolegů. Na mnohé otázky vyšetřovatelů, týkající se činnosti zpravodajské, sabotážní či například shromažďování zbraní a materiálu plukovník neodpovídal přímo a odkazoval své vyšetřovatele na své kolegy, škpt. Tvrze, materiálního důstojníka škpt. Zadínu či kpt. Skutila.²³⁾ Faktem je, že Tacl o těchto osobách věděl, že byli zatčeni při razii gestapa v únorových dnech roku 1940 spolu s ním (a tudíž neohrožoval případné kolegy, kteří se ještě pohybovali na svobodě). Na druhé straně však z jeho výpovědi můžeme do určité míry vidět, jakému obrovskému tlaku ze strany gestapa byli zatčeni odbojáři vystaveni, a často jim tudíž nic jiného, než dát jejich vězňitelům potřebné odpovědi nebo alespoň jména, ani nezbylo. V tomto ohledu působí protikladně chování škpt. Tvrze. Ten před vyšetřovateli naopak stahoval velkou část osobní odpovědnosti na sebe a jeho výpovědi tedy korespondovaly s Taclovými. Tvrz potvrzoval Taclovu opadající zájem o odbojovou činnost i jeho negativní postoj vůči příkazům z Prahy a přiznal většinu svých vlastních aktivit. Potvrdil také svoje zpravodajské aktivity i utajené schůzky s představiteli vedení organizace i zástupci dalších krajů na několika místech v Praze (kavárny Metro, Louvre).²⁴⁾ Na mnoha dalších místech je pak znát Tvrzův

20) ABS, Praha, Německé soudy v Říši, sign. 141-241-9, spis škpt. Z. Tvrze.

21) Tamtéž, sign. 141-241-11, spis plk. J. Taclova.

22) Tamtéž.

23) Tamtéž.

24) Tamtéž, sign. 141-241-9, spis škpt. Z. Tvrze.

evidentní zájem o převzetí vlastní odpovědnosti za vedení pardubické organizace a o co nejmenší poškození jeho nadřízeného.²⁵⁾ Jaké pohnutky jej k tomu vedly, již samozřejmě nezjistíme. Můžeme spekulovat, zda se jednalo o projev přátelství či kolegiality, nezištného chování, nebo jednání na základě předem domluveného scénáře mezi oběma muži.

Co se týče sabotáží, tak na mnoha místech výslechových protokolů Tacla i Tvrze se gestapo obžalovaných ptalo na tzv. „cukráře“.²⁶⁾ O koho se jednalo? „Cukráři“ bylo krycí označení pro skupinu vybraných odbojářů v rámci ON, kteří (možná paradoxně vzhledem k tomuto označení) měli odvádět (podle gestapa) „špinavou práci“. Pod tím si můžeme představit nejen provádění zmíněných sabotáží, ale i (pro nacistické orgány) ještě mnohem závažnější zločiny proti Říši, jako byla fyzická likvidace nacistických kolaborantů z řad českého i německého obyvatelstva. Úsek „cukrářů“ byl zřízen při ZVV v Praze a pražské velení apelovalo na krajské pobočky, aby si také vytvořily takovéto skupiny. Tvrz se ve výpovědi také zmiňuje, že byl v Praze seznámen s tzv. „vrchním cukrářem“ (jeho jméno vzhledem k utajení samozřejmě neznal), který se jej během krátkého hovoru ptal na situaci v jeho regionu, protiněmecké nálady obyvatelstva a provádění sabotáží.²⁷⁾ Tvrz mu podle svých slov odvětil, že on sám se na činnosti cukrářů nepodílí a odkázal jej na členy pardubické ON, kteří se „cukrářskou“ činností přímo zabývali – již zmíněného por. Pulpána (ten však ve výslechových protokolech figuruje jako Formánek) a kpt. Jaroslava Skutila.²⁸⁾ Domnívám se, že toto Tvrzovo distancování se od této (v podstatě teroristické skupiny) má své opodstatnění v již zmíněném faktoru sebezáchovného pudu. Tvrz si byl jistě vědom toho, že jeho rozsáhlá ilegální činnost jistě nežůstane bez trestu, byl však natolik prozíravý, že si uvědomoval, že pokud si chce uchovat aspoň minimální šanci na přežití, musí od této skupiny dát ruce pryč, ač o jejich cílech pochopitelně věděl. Nacisté v závěrečné zprávě o činnosti Taclovy skupiny²⁹⁾ hodnotili samotnou ideu vytvoření takovéto skupiny, která se měla v případě převratu podílet na fyzickém násilí na německém

25) Tamtéž.

26) Tamtéž.

27) Tamtéž.

28) Jaroslav Skutil (1910–1940) unikl zatýkání na počátku r. 1940 a po odchodu do exilu byl zařazen k 311. československé bombardovací peruti RAF jako nadporučík. Tragicky zahynul při leteckém neštěstí u Petersboroughu 1. 10. 1940. Viz BIČÍK, Zdeněk – NĚMEČEK, Jan: *Českoslovenští letci z Pardubicka ve druhé světové válce 1939–1945*, Pardubice 1992, s. 44–45.

29) ABS, Praha, Německé soudy v Říši, sign. 141-241-1, obžalovací spis Taclova štábu.

lidu, za „vpravdě opovrženíhodnou“. Prozíravé bylo i Tvrzovo předání odpovědnosti osobám, kterým se ze spárů gestapa podařilo utéci (Pulpánovi a Skutilovi). Na závěr bych k této odbočce k problematice tzv. „cukrářů“ zmínil, že utváření této skupiny zůstalo v teoretické rovině a žádné konkrétní sabotážní akce se nikdo z nich nedopustil, ani na Pardubicku, ani na Královéhradecku.

Na Královéhradecku byl jako velitel „cukrářů“ vybrán škpt. Stanislav Sembdner. Ten, dle gestapa, dokonce vybral jednoho člena organizace, bývalého legionáře Františka Vejvodu, a pověřil jej sestavením „popravčí čety“, která měla kolaborující obyvatele střílet.³⁰⁾ Nemusím zdůrazňovat, že tak závažná obvinění stála škpt. Sembdnerna život a Vejvoda, který veškerá obvinění popíral, byl odsouzen k pětiletému žaláři.³¹⁾

Na vytváření sítě ON v Oberlandrátu Pardubice se ovšem nepodíleli jen členové štábu plk. Tacla. Jak jsem již zmínil, KVV v Pardubicích se dále členilo na dílčí Okresní vojenská velitelství (OVV). V čele pardubického okresu měl stát původně již zmíněný mjr. Totušek, který však nabídku posléze odmítl a funkce zůstala neobsazena. V dalších dvou okresech, chrudimském a vysokomýtském, byla naopak vybudována rozsáhlá síť organizace. Velitelem OVV v Chrudimi se stal v červnu 1939 škpt. Karel Jansa. Pro Chrudimsko bylo typické úzké propojení vojáků a důstojníků s „nevojenskými“ organizacemi a spolky, jako byl Sokol, DTJ (Dělnická tělovýchovná jednota), legionářský spolek či kolportéry³²⁾ ilegálního časopisu „V boj“. O činnosti chrudimské organizace máme k dispozici cenné informace díky poválečné zprávě nazvané „Přehled činnosti vojenské organizace Národní odboj v okrese Chrudim“ z pera Jansova zástupce, profesora Josefa Langpaula.³³⁾

Formováním OVV ve Vysokém Mýtě byl v červnu 1939 pověřen Taclem bývalý velitel 30. pěšího pluku ve městě, prof. Ing. Bohuslav Závada. Ten měl spolu se svým zástupcem, mjr. Bohuslavem Kohoutem, za úkol vytvořit v oblasti vysoké Mýto – Litomyšl – Polička 2 pěší prapory a jeden jezdecký oddíl. Závada odbojovou činnost přerušil v září 1939, kdy nastoupil jako učitel na stavební škole a jeho povinnosti převzal Kohout.³⁴⁾

30) Tamtéž.

31) BRUNCLÍK – HLUŠIČKOVÁ: *Lidé z Obrany národa*, s. 269.

32) Roznašeči tiskovin.

33) ABS, Praha, fond 325 – Stíhání nacistických válečných zločinců, sign. 325-156-20, podkladový materiál k ON.

34) Tamtéž, Německé soudy v Říši, sign. 141-241-1, obžalovací spis Taclova štábu.

Do činnosti odbojové skupiny ON se v pardubickém regionu na úrovni kraje, okresů, měst i obcí zapojilo skutečně velké množství osob. Jaké byly jejich úkoly a jaký byl smysl jejich ilegální práce, která stavěla jejich životy do smrtelného ohrožení? Jejich cíle a úkoly se nelišily od cílů a úkolů, které sledovalo velení ON a které byly v předcházejících řádcích zmíněny. ON se v prvé řadě soustředila na činnost zpravodajskou, konkrétně na získávání cenných informací strategického, politického, vojenského a ekonomického charakteru, využitelných v boji proti nepříteli a případnému povstání. Konkrétně v Pardubicích měla Taclova skupina za úkol získávat informace o personálním obsazení protektorátních úřadů, např. správě oberlandrátu, služebnách gestapa, obvodním soudu či pořádkové policii (Schutzpolizei). Tacl ve výslechu přiznal, že osobně sledoval německé vlaky, které projížděly Pardubicemi. Při jedné takové evidenci odhadnul, že železniční trasa vedoucí přes Pardubice přijala 120 vlaků. Normální železniční doprava před okupací činila 40–60 vlaků, z toho Tacl odhadoval, že přes Pardubice přijelo 60–80 německých transportů.³⁵⁾ Získávání zbraní a vojensky upotřebitelného materiálu bylo také důležitým úkolem, leč zbraní se odbojářům z pardubické ON zoufale nedostávalo.

V oblasti Pardubicka se nacházely významné podniky, které přinášely užitek hospodářství Třetí říše. Z toho hlediska byly důležité i pro odboj, který se snažil do těchto podniků dostat „své lidi“ a omezit využívání ekonomického potenciálu našich zemí německými okupanty. Jednalo se např. Fantovy závody,³⁶⁾ zabývající se mj. zpracováním a destilací petroleje z ropy, chemickou továrnou v Rybitví, či především o továrnu Explosia a. s. v Semtíně, vyrábějící výbušniny, a sesterskou firmu Synthesia, zaměřenou na zpracování organických látek, výrobu pigmentů a buničiny. Kontakty v těchto podnicích byly pro odboj klíčové i z hlediska možnosti získání například střeliva, výbušnin, pohonných hmot a dalších využitelných zdrojů. V Explosii byl s ON v kontaktu Felix Mann,³⁷⁾ nicméně ten byl napojený přímo na skupinu plk. Josefa Mašína³⁸⁾ v Praze, nikoliv na Taclův štáb. Nicméně jak v Explosii, tak v Synthesii existovala řada osob spolupracujícím přímo s Taclovým týmem, jako byli např. štábní rotmistr Bartoň a poručík Rubíček. Ti v roce 1969 žádali o uznání práv účastníků odboje

35) Tamtéž, sign. 141-241-11, spis plk. J. Tacla.

36) Firma je dnes známa jako rafinérie Paramo.

37) ABS, Praha, fond 356, sign. 356-156-18, podkladový materiál pardubické ON.

38) NĚMEČEK, Jan: *Mašínové. Zpráva o dvou generacích*, Praha 1998.

na základě zákona 255/46.³⁹⁾ Bartoň se podílel na ukrývání příslušníků odboje a distribuci protiněmeckých letáků a po zásahu gestapa, který v únoru 1940 prakticky zničil dosavadní strukturu ON, se zapojil do nově vzniklého Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD) pod vedením škpt. Řehoře.⁴⁰⁾ Na pomoci odboji se pak podílela celá řada zaměstnanců obou podniků. V roce 1947 se podle výše zmíněného zákona o statut odbojáře ucházel i pracovník Explosie Vilém Jedlička, který dle vlastních slov pro ON získával ze závodu výbušniny.⁴¹⁾

Nad odbojovou organizací ON se na území celého protektorátu stahovala mračna již v průběhu prosince 1939, kdy gestapo provedlo zátaž proti pražskému ústředí. Pro ON ve východních Čechách bylo klíčové zatčení již zmíněného mjr. H. Němce. Němec si prošel martyriem výslechů, tvrdého nátlaku nacistů a byl vězněn na mnoha místech v protektorátu i v Říši (na některých místech – např. ve věznici v Gollnově u Štětína a v Berlíně se setkal s řadou svých uvězněných kolegů, včetně členů pardubické ON).⁴²⁾ Gestapu pak nedalo příliš moc práce vystopovat Němcovy vazby k regionálními organizacím, a tedy i jeho vztah k pardubickému škpt. Z. Tvrzovi. 6. 2. 1940 následovala v pardubickém regionu rozsáhlá razie proti ON a v průběhu 14 dní bylo zatčeno 34 osob. Mezi prvními byli plk. J. Tacl a členové jeho štábu. Členové štábu si pošli peklem výslechů a věznění např. v Drážďanech, Gollnově a nakonec v Berlíně, kde byli německým lidovým soudem odsouzeni k tvrdým trestům. Tacl a Tvrz byli odsouzeni k trestu smrti a 2. 9. 1942 popraveni. Oba byli po válce in memoriam povýšeni do hodností brigádního generála, resp. podplukovníka a posmrtně oceněni Československým válečným křížem 1939. Škpt. Z. Příbyl byl odsouzen na 12 let odnětí svobody, škpt. J. Zadina na 10 let a mjr. J. Totušek na 3 roky vězení.⁴³⁾

Vývoj ON v oblasti Oberlandrátu Hradec Králové byl do jisté míry spjat s vývojem organizace v sousedním Oberlandrátu Pardubice. Připomeňme, že podle původního členění ON měly obě oblasti tvořit jeden celek pod velením krajského velitele plk. Tacla. Velkou oblast však bylo

39) Archív bezpečnostních složek, fond 356, sign. 356-156-18, podkladový materiál pardubické ON.

40) Tamtéž.

41) Tamtéž.

42) H. Němec byl odsouzen lidovým soudem k smrti a popraven 17. 8. 1942. Viz LACH, Ivan – STEHLÍK, Eduard: *Vlast a čest jim byly dražší než život*, Dvůr Králové 2000, s. 140–141.

43) BRUNCLÍK – HLUŠIČKOVÁ: *Lidé z Obrany národa*, s. 257–258.

třeba v zájmu lepší organizace rozdělit a v Hradci Králové se postupně vytvářela vlastní krajská organizace. Její budování bylo – tak jako bylo budování pardubické organizace spjato s plk. Taclm – spojeno s osobou plukovníka (později od r. 1945 brigádního generála) Petra Nováka. Novák byl uznávaným velitelem dělostřelectva a ze svého posledního zařazení na Slovensku dorazil do Hradce Králové na konci března 1939. Novák byl blízkým přítelem velitele ZVV pro Čechy gen. Huga Vojty, který jej měl vyhlédnutého pro funkci velitele hradeckého regionu. Nutno podotknout, že při budování struktury organizace v kraji si plk. Novák počínal stejně samostatně jako jeho pardubický protějšek Tacl. Formální podřízenost nově utvořivšího se KVV v Hradci Králové Taclovu štábu zůstala patrná spíše jen v podobě častého kontaktu a kooperace zpravodajských důstojníků obou štábů, pardubického špkt. Tvrze a hradeckého mjr. Petery (Tvrz také často předával Peterovi instrukce pražského ústředí adresované oběma krajům) a v oblasti finanční výpomoci obou KVV.⁴⁴⁾

Porovnáme-li štáby plukovníků Nováka a Tacla, překvapí nás mnohonásobně vyšší počet nejbližších spolupracovníků, o něž se velitel KVV v Hradci opíral. Funkci Novákova zástupce a zpravodajského důstojníka zastával zkušený legionář major Jan Petera. Peterův bratr Emanuel byl organizaci velice nápomocen, neboť velice často cestoval do Francie a měl kontakty s francouzskou tajnou službou, takže organizaci přinášel cenné informace.⁴⁵⁾ Významnou roli sehrál v hradecké skupině také mjr. Josef Matohlína, zastávající pozice materiálního důstojníka a zřejmě také velitele hradeckého okresu.⁴⁶⁾ Důstojníkem pro speciální operace, jimiž bylo rozuměno zajištění pomoci perzekuovaným osobám a jejich odchod do zahraničí, byl štábní kapitán Albín Sládek, pozice mobilizačních důstojníků byly obsazeny štábními kapitány Oldřichem Mikoláškem a Františkem Zástěrou a majorem Alfonsem Prchalou.⁴⁷⁾ Novákovým adjutantem byl kapitán Jan Hošť.

Cenným pramenem je pro nás závěrečná zpráva gestapa o činnosti KVV ON ze srpna 1940.⁴⁸⁾ Gestapo zde rekapitulovalo výsledky svého půlročního vyšetřování. Najdeme zde jak informace o Novákově štábu, tak jmenný seznam 133 „hříšníků“ – lidí spojených s Novákovou skupinou a také strukturu okresních organizací. Je třeba říci, že gestapo by zprávu

44) MZM, Brno, sign. S10806, koncept přednášky Petra Nováka.

45) ABS, Praha, Německé soudy v Říši, sign. 141-252-17. Peterova složka.

46) Tamtéž, sign. 141-215-2, závěrečná zpráva gestapa z 27. 8. 1940.

47) Tamtéž.

48) Tamtéž.

nevypracovalo bez získání naprosto stěžejního kompromitujícího materiálu vůči ON, materiálu, který např. v případě pardubického KVV postrádalo. Jednalo se o písemný materiál zabavený gestapem v průběhu února 1940 při zatýkání na pile spolupracovníka ON Jana Bernarda na Slezském předměstí v Hradci Králové. Šlo o 3 kazety s přísně tajnými informacemi, které Novákův štáb Bernardovi svěřil v domnění, že budou uloženy na bezpečném místě.⁴⁹⁾ První kazeta obsahovala sérii dokumentů od ZVV v Praze (krycí jméno tohoto velitelství bylo Perun). Tyto dokumenty zahrnovaly mj. i kopie již zmíněných D-rozkazů, jimiž ZVV komunikovalo s podřízenými stupni organizace. Mezi těmito dokumenty nalezenými v 1. kazetě najdeme i zajímavé zprávy z protektorátu, zahraniční novinky nebo třeba výzvy k manifestacím odporu proti režimu. Jednalo se o gestapem tolik nenáviděné a propírané seznamy „zrádců“ a „nepohodlných osob“. Seznamy obsahovaly jména těch příslušníků gestapa, kteří měli být v případě převratu fyzicky odstraněni, a ti byli označeni červenou tečkou.⁵⁰⁾ Mezi těmito materiály vztahujícími se ke kolaborantům se nacházel také servilní dopis jednoho z českých kolaborantů, bývalého škpt. Baláška, který nabízel své služby německým úřadům, což brali členové ON jako jasný projev zrady. Nutno podotknout, že část kompromitujících materiálů se do rukou nacistů nedostala díky prozíravosti J. Bernarda. Pod prkny stropu v jeho pile byly totiž uloženy další mobilizační plány a především seznamy členů ON. Gestapo je při Bernardově zatčení nezískalo, nicméně ten se po zatčení obával toho, že by přece jen mohly padnout do nepovolaných rukou. Proto dopisem z vězení poprosil syna, aby „provedl opravu stropu ve strojovně, ale nepoškodil při tom prkna“,⁵¹⁾ což byl zašifovaný vzkaz, podle nějž měl Bernardův syn prozkoumat, co se nachází pod trámy stropu. Tak se stalo a Bernardův syn a jeho matka tento další přitěžující materiál spálili.⁵²⁾

Předejme nyní slovo Janu Bernardovi a jeho vzpomnutí na osobní zkušenost s gestapem: „Byl 12. 2. 1940. Ráno jsem měřil prkna, která jsme nakládali, když asi v 9.15 vjíždí ke mně gestapácké auto. Zůstal jsem docela klidný, i když jsem viděl, jak ke mně z auta vystoupilo 6–7 gestapáků, kteří se rozběhli po dvoře, a jeden mířil přímo ke mně. Zeptal se,

49) Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále jen VÚA-VHA), Praha, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie, fond 74, sign. 74-717-776, materiály nalezené na Bernardově pile.

50) Tamtéž.

51) Státní okresní archiv Hradec Králové, vzpomínka Jana Bernarda datovaná r. 1947.

52) Tamtéž.

jestli jsem pan Bernard a jestli umím německy. Když jsem přesvědčil, musel jsem dáti ruce vzhůru a prohlédat mě, zda-li nemám u sebe zbraň. A hned na to se mne zeptal, kde mám uloženy věci vojenské organizace. V tom jsem spatřil, že gestapáci s sebou přivezli špkt. Mikoláška, kterého jeden z nich hlídal. Vyslychajícímu gestapákovi – byl to Schäffer – jsem řekl, že to bude asi omyl, že o žádné vojenské organizaci nevím. Ale hned mě vedl do sklepa v podpíli, kde mne přitiskl ke zdi, vytáhl na mne pistoli a povídá: ‚Viš, co to je?‘ ‚Ano‘, odpovídám mu. To mne chytnul za krk a rozkazovacím hlasem na mne řve: ‚Ihned nám vydej kazety, co jsou zde uloženy, nedělej si z nás bláznů, neb my víme všechno a nemáme dlouhého času se s tebou bavit.‘ Se mnou zároveň přivedli do sklepa Mikoláška, u něhož z každé strany stál jeden gestapák s pistolí v ruce. Dal jsem tudíž Schäferovi jednu kazetu, kterou jsem musel ze zdi vykopat, řka ‚prosím, zde je to‘. On ale hned řekl: ‚Kde jsou další?‘. Dal jsem mu tudíž druhou kazetu, avšak žádal ještě třetí, tak, že musí se předpokládat, že věděl, že jsou u mne vloženy tři kazety. Musel jsem dát zastavit stroje, protože 3. kazeta byla ukryta u řemenice okružní pily, kamž při provozu nebyl vůbec přístup. Na to mne dal hlídat jiným gestapákem a ostatní vykonali u mne prohlídku bytu. Tím byla situace ztracená, neb dostali do rukou důležité dokumenty. Ač plk. Novák ujišťoval, ježto o mně ví pouze několik málo vysokých a spolehlivých důstojníků, přece jsem byl z prvních, kteří byli zatčeni a uvězněni.⁵³⁾

Tato vsuvka měla ilustrovat nevybíravé metody, jimiž gestapo získávalo klíčové informace. Vzpomínka pana Bernarda je pro nás důležitá i vzhledem k jeho úvaze, jakým způsobem se gestapo ke kompromitujícím materiálům dostalo. Logicky se nabízí lidské selhání – faktor, se kterým muselo jakékoliv odbojové hnutí v případě zatýkání svých členů počítat. Bernard, díky svým vlastním zkušenostem z pobytu v hradecké věznici, znalosti postupů gestapa a zřejmě také díky znalosti lidských povah, rozvíjí ve svých vzpomínkách domněnku, že tlaku gestapa podlehl špkt. Mikolášek. Ten byl zatčen 9. února.⁵⁴⁾ Dle výslechových záznamů se Mikolášek snažil o to, aby o organizaci řekl Němcům co nejméně, nicméně záhy povolil tlaku. Bernard ve svých vzpomínkách uvádí, že si nedělal žádné iluze o brutálních nátlakových metodách vyšetřovatelů. Během výslechu v hradecké věznici mu jeho vyslychající poručil se otočit hlavou ke zdi,

53) Tamtéž.

54) Archiv bezpečnostních složek, Německé soudy v Řiši, sign. 141-215-2, závěrečná zpráva gestapa z 27. 8. 1940.

aby tak Bernard neviděl a neslyšel brutální mlácení vězně v další části místnosti.⁵⁵⁾ Mikoláškovo selhání je tedy naprosto pochopitelné a lidské. Bernard také vzpomíná na to, že se Mikolášek „tak styděl, že se mu před gestapem nebyl schopen podívat do očí“.⁵⁶⁾ Čtenář vzpomínek majitele hradecké pily si jistě všimne, že autor si při hodnocení chování lidí nebral vůbec servítky. O spoluobžalovaném J. Erbanovi, kolportérovi časopisu „V boj“, prohlásil, že to byl člověk „skvělý, nebojácný, zapřísáhlý nepřítel všeho germánstva“.⁵⁷⁾ Naopak negativně hodnotil dalšího spoluvězně a člena štábu KVV ON J. Hoště. Bernard neměl Hoště rád, protože to byl podle něj slaboch. Kupodivu se s ním v tomto hodnocení shoduje gestapo, když ve své zprávě tvrdí, že obžalovaný Hošť „vše vypověděl, neboť je měkké povahy“.⁵⁸⁾

Konfrontací vzpomínek Jana Bernarda s přehlednou zprávou gestapa⁵⁹⁾ pak můžeme vyslovit domněnku, že gestapo získalo informace o kompromitujícím materiálu na královéhradeckou ON právě díky selhání jednotlivců, členů Novákova štábu Hoště a Mikoláška, kteří gestapo navedli na J. Bernarda a na materiál u něj uskladněný.

Dlouhé pojednání o kompromitujícím materiálu, který posloužil gestapu jako nástroj proti ON, mělo v tomto případě své opodstatnění. Zásah gestapa na počátku února 1940 byl úspěšný a pro hradeckou organizaci devastující i bez tohoto materiálu. Napojení na pražské velení mělo hradecké KVV přes Tvrze a k zásahům gestapa proti ON docházelo současně po celém území protektorátu. Jak jsem již zmínil v pojednání o pardubické skupině, i zde získali vyšetřovatelé stupňujícím tlakem požadované informace. Co však v Pardubicích nenašli, byly rozsáhlé dokumenty pojednávající prakticky o činnosti celé organizace, o jejím fungování a vzájemných vazbách mezi pražským centrem a kraji, neboť zde plk. Tacl nařídil špkt. Tvrzovi přijaté D-rozkazy likvidovat hned po přečtení.⁶⁰⁾ Pro organizaci jako takovou bylo nalezení takovýchto materiálů přitěžující, nicméně dnes nám slouží materiály z Bernardovy pily (a na jejich podkladě sestavená zpráva gestapa) jako velice cenný pramen. Zatímco KVV v Pardubicích se členilo na pouhé 3 okresy, na Královéhradecku byl počet těchto organizací

55) SOKA, Hradec Králové, vzpomínka Jana Bernarda z r. 1947.

56) Tamtéž.

57) Tamtéž.

58) ABS, Praha, Německé soudy v Řiši, sign. 141-215-2, závěrečná zpráva gestapa z 27. 8. 1940.

59) Tamtéž.

60) Tamtéž, sign. 141-241-1, obžalovací spis Taclova štábu.

nesrovnatelně vyšší. Bohužel vzhledem k jisté rozdílnosti pramenů nejsme schopni s jistotou určit přesný počet těchto OVV. Podle závěrečné zprávy gestapa⁶¹⁾ se sídla okresních vojenských velitelství nacházela v 9 městech, a to: Hradec Králové, Jaroměř, Nové Město nad Metují, Nová Paka, Česká Skalice, Dvůr Králové, Rychnov nad Kněžnou, Náchod, Hořice. Gestapo na základě výpovědí 133 zatčených a písemného materiálu na pile J. Bernarda⁶²⁾ zrekonstruovalo strukturu a personální obsazení těchto okresů. Gen. Novák nicméně po válce ve své přednášce⁶³⁾ přidal k těmto 9 okresům další 3 okresy: Žamberk, Nový Bydžov a Úpice. Na základě pramenů není dohledatelné, zda v těchto lokalitách byla před únorem 1940 vybudována struktura ON. Pokud zde ON působila, jednalo se spíše o činnost jednotlivců a ne o aktivity skupiny napojené na KVV v Hradci Králové.⁶⁴⁾ Je pochopitelné, že vzhledem k velikosti území kraje, vzdálenosti od Novákova štábu v Hradci Králové a odlišnému stupni nasazení jednotlivců se jednotlivé okresy lišily ve stupni vývoje svého zorganizování, počtu vojenských jednotek a množství nashromážděné munice a materiálu.

Novákův štáb rozvíjel rozsáhlou zpravodajskou činnost. Důležitou roli měly zprávy politického, vojenského a hospodářského charakteru. Členové ON měli za úkol mj. monitorování dalších organizací a jejich nakloněnost odbojové činnosti. Ve vojenské oblasti to bylo především získávání přehledu např. o umístění německých vojsk, druhu jednotek s jejich krycími označeními a informace o jejich početních stavech. V rovině hospodářské se angažoval mjr. Matohlína a jeho skupina. Získávali přehled o stavu pohonných hmot, surovin, dopravní situaci v regionu. Důležitými cíli ON byla také infiltrace velkých průmyslových podniků a v neposlední řadě také odposlouchávání německých telefonních linek.⁶⁵⁾ Ze spolupráce odbojářů J. Kratochvíla, L. Cibulky, V. Schejbala a S. Klabana získala organizace poměrně jasný přehled a dokonce plány např. Škodových závodů, hradeckého hlavního nádraží, místní strojírny a letiště.⁶⁶⁾

61) Tamtéž, sign. 141-215-2, závěrečná zpráva gestapa z 27. 8. 1940.

62) VÚA-VHA, Praha, Sběrka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie, fond 74, sign. 74-717-776, materiály nalezené na Bernardově pile.

63) MZM, Brno, sign. S10806, koncept přednášky P. Nováka.

64) BRUNCLÍK, Jan: *Vojenská ilegální organizace ON v severovýchodních Čechách*, Hradec Králové 2001, s. 85.

65) BRUNCLÍK, Jan: *Major Josef Matohlína: Voják – vlastenec*, Hradec Králové 1983. Nepublikováno, uloženo v Národním archivu (dále jen NA), Praha, s. 59.

66) Tamtéž.

Jak již bylo řečeno, získávání zbraní pro potřeby odboje bylo po likvidaci československé branné moci v létě a odevzdání její výzbroje Němcům poměrně komplikované. Díky obdivuhodnému úsilí členů organizace a jejich přátel se však určité zdroje našly, a to převážně v podobě zbraní loveckých, a také zbraní uchovaných „načerno“. Tyto počty kusů výzbroje je třeba klást do kontextu s počtem případných vojáků, kteří měli během ozbrojené akce tyto zbraně nosit. Pokud vycházíme z realističtějších a skromnějších čísel než z těch uvedených v poválečné vzpomínce P. Nováka,⁶⁷⁾ kde bývalý velitel hradecké ON poněkud nadsazeně odhadoval celkové síly ON v oblasti na 1 200 mužů zařazených do 20 praporů, a podíváme se na údaje získané z materiálů uložených na Bernardově pile,⁶⁸⁾ zjistíme, že z vojenského hlediska nebyla situace odbojářů nikterak růžová. V devíti okresech, u nichž podle směrnic organizace bezpečně víme, že byly vytvářeny tzv. pětky,⁶⁹⁾ se podle součtu počtu mužů dostáváme k finálnímu číslu 8 900 vojáků. Tolik mužů mělo mít Novákovo uskupení k dispozici v případě vojenské akce. Pokud se podíváme na konečné součty všech zbraní evidovaných odbojem v oblasti celého kraje, ON zde měla k dispozici 1 100 loveckých pušek, 76 kulovnic, 589 pistolí, 241 karabin tzv. Männlicher a 71 známých německých „mauserovek“. V součtu tedy 2 077 kusů střelných zbraní. V případě ozbrojeného povstání tak dostal zbraň každý čtvrtý až pátý člen ON. To skutečně nebyla vůbec záviděníhodná situace, což si uvědomovalo i vedení ON.

Zatímco v Pardubicích byl během prvních dní pozatýkán prakticky celý štáb KVV, v Hradci Králové byla situace opačná. Řada členů unikla zatčení, někteří, jako např. P. Novák a F. Zástěř, dokonce do zahraničí. Plk. Novák se po odchodu do exilu zapojil do boje proti nacismu nejprve ve Francii a po jejím pádu v červnu 1940 uplatnil své zkušenosti u náhradního dělostřeleckého tělesa v Anglii. Do vlasti se vrátil po osvobození s hodností brigádního generála.⁷⁰⁾ Nástup lidově-demokratického režimu v únoru 1948 však znamenal pro něj trpký konec kariéry a perzekuci ze strany režimu, který mu dokonce odňal i jeho hodnost a výsady. Novák zemřel r. 1976.⁷¹⁾ J. Peteru, J. Matohlínu i A. Sládka stihl tragický osud. Všichni

67) MZM, Brno, sign. S10806, koncept přednášky P. Nováka.

68) VÚA-VHA, Praha, Sbirka dokumentů ústředních nacistických orgánů politické policie, fond 74, materiály nalezené na Bernardově pile.

69) Pětky byly základní organizační jednotky ON. Jak již název vypovídá, byly tvořeny pěti muži, kteří se zodpovídali jednomu veliteli.

70) MZM, Brno, sign. S10806, koncept přednášky P. Nováka.

71) BRUNCLÍK – HLUŠIČKOVÁ: *Lidé z Obrany národa*, s. 200–201.

tří se významným způsobem zapojili do odboje i po únoru 1940. Petera dokonce úzce spolupracoval s jedním z legendárních „tří králů“ pplk. Josefem Balabánem. Gestapu se jej však podařilo dopadnout a za heydrichiády byl 1. 10. 1941 popraven.⁷²⁾ Mjr. Matohlína ve svém boji s nacisty také nepolevoval a to i po prvním zatčení v únoru 1940. Za pomoci přátel se mu podařilo (těžce raněnému v důsledku pokusu o sebevraždu spolknutím kovového předmětu) uprchnout z královéhradecké věznice. Nicméně další zatčení v prosinci 1941 pro něj bylo osudové a i on byl odsouzen k smrti a 8. 10. 1943 popraven.⁷³⁾ Npor. Sládek se ukrýval před gestapem celé tři roky, kdy se podílel na další odbojové aktivitě. Nakonec byl jako psanec na útěku zabit při přestřelce s gestapem 26. 2. 1943 v Dolech u Bystrého v Orlických horách.⁷⁴⁾

Obrana národa byla v první fázi okupace, až do února 1940, jednou z nejsilnějších složek domácího odboje. Tato studie měla za úkol prezentovat, že i ve východních Čechách byla síť této organizace silně rozvinutá a na boji za osvobození naší okupované země se podílel nemalý počet statečných lidí. Bohužel vzhledem k řadě negativních faktorů – jako bylo příliš těsné propojení s pražským centrem, nedostatek materiálních prostředků a nakonec i nepřipravenost členů ON na potřebnou konspirační práci (připomeňme, ON byla složena z vojáků, vycvičených na otevřený, nikoliv podzemní boj s protivníkem) a již zmiňovaná lidská selhání – neměla jejich činnost v dané fázi národně-osvobozenického boje mnoho nadějí na úspěch. To však nikterak nesnižuje ohromnou úctu a ocenění úsilí tohoto velkého počtu odvážných jednotlivců, které si jistě zaslouží.

72) ABS, Praha, Německé soudy v Říši, sign. 141-252-17, spis mjr. Petery.

73) Tamtéž, sign. 141-214-9, spis mjr. Matohlíny a Hrůši.

74) BRUNCLÍK, Jan: *Štábní kapitán Albín Sládek – Život a boj*, Hradec Králové 1982. Nepublikováno, uloženo v NA, Praha, s. 35.

THE DEFENCE OF THE NATION RESISTANCE GROUP IN EAST BOHEMIA IN 1939–1940

This study focuses on a major chapter in the history of anti-Nazi resistance, the activities of the group called Obrana národa (‘Defence of the Nation’) in Eastern Bohemia (present regions of Pardubice and Hradec Králové). Defence of the Nation has received relatively little attention in historical literature, and always only in the wider context of resistance as a whole. This attention was more focused on the uppermost levels of the organisation and only a few studies considered individual regions.

The article is primarily based on a rich deposit of archive material, and specifically of German charge sheets against members of the resistance group, stored mainly in the Security Services Archive. Although these documents are of high value as sources, they should be treated with caution, as the Gestapo frequently gained the desired information from accused persons by force; the confessions given by individual resistance fighters should therefore be carefully compared for agreement as well as discrepancies.

The study is logically divided into two parts, dealing with the resistance groups in Pardubice and Hradec Králové. Although a unified regional command, headed by Colonel Tacl, was created for the whole area in question in the spring of 1939, an autonomous group in Hradec Králové, under the command of Colonel Novák, soon started to become more independent from the main group. Although both groups were, over the entirety of the period in question, closely connected, there were significant differences in their actions, the nature of their activities and the fates of their members.

Both groups primarily developed wide-ranging intelligence activities, and to a lesser extent contributed to the procurement of weapons and other usable materials, preparations for the escape of wanted persons abroad and sabotage. Both centres were severely affected by a Gestapo crackdown in February 1940. The command in Pardubice has much more terrible fate, as the entire staff of Colonel Tacl had to endure the martyrdom of imprisonment by the Germans, with many resistance fighters making the ultimate sacrifice for their activities. In Hradec Králové, most members of the regional command were able to escape, with some of them even continuing to contribute to the Resistance.